

Estudi sobre les motivacions per recórrer el Camí de Sant Jaume

ANTONIO GRANERO GALLEGOS*

Licenciat en Educació Física i Doctor per la Universidad de Almería.

Professor d'Educació Física en Educació Secundària. IES Jaroso de Cuevas del Almanzora.

Professor Associat de la Universidad de Almería

FRANCISCO RUIZ JUAN

Professor Titular de la Universidad de Almería

MARÍA ELENA GARCÍA MONTES

Professora Titular de la Universidad de Granada

Correspondència amb autors/es

* agranero@ual.es

Resum

Aquest estudi s'ha centrat a conèixer les motivacions del viatger pelegrí actual, major de 15 anys, que caminant o amb bicicleta recorre el Camí de Sant Jaume. Hem analitzat les relacions referents a les necessitats d'evasió de la vida quotidiana i l'experiència activa a través de l'activitat físicoesportiva. La investigació s'ha desenvolupat mitjançant l'aplicació d'un qüestionari autoadministrat a una mostra de 1.071 subjectes; hem utilitzat el procediment de mostreig estratificat polietàpic amb afixació proporcional, amb un marge d'error mostral del $\pm 3\%$ i un nivell de confiança del 95,5%. Els resultats han posat de manifest l'adaptació d'aquesta ruta, tradicionalment recorreguda per motius religiosos, a l'època contemporània. Actualment constitueix un escenari en el qual són presents els diferents elements del lleure i les activitats físicoesportives recreatives en el medi natural, vinculades amb el turisme rural, esportiu, d'aventura o cultural, i on el subjecte busca també allunyar-se de l'estrès urbà quotidià.

Paraules clau

Motivacions, Camí de Sant Jaume, Activitat físicoesportiva, Lleure.

Abstract

Study about motivations to go through the Way of Saint James

This study has been focused in knowing the motivations of the travelling current Jacobean, older than 15 that, walking or by bicycle travels along the Way of Saint James, analyzing the relationships related to the necessities of escape from the daily life and the active experience through the physical-sport activity. The investigation has been developed by means of the application of a questionnaire in a self-management way to a sample of 1.071 fellows, using the procedure of stratified sampling with proportional affixation, to select the subjects we assumed $\pm 3\%$ of sample error and a level of reliable equal to 95.5%. The results have shown the adaptation of this route, traditionally travelled by religious reasons, to the contemporary time, constituting, at the present time, a scenario in which the different elements of the leisure and the physical-sport-recreational activities in the natural means are present, linked with the rural, sport tourism, of adventure or cultural, and where the fellow also looks for to move away from the urban stress.

Key-words

Motivations, Way of Saint James, Sport and physical activity, Leisure.

Introducció

Durant els últims anys del passat mil·lenni, es produeix la notòria expansió de les pràctiques físicoesportives d'aventura a la natura, sustentada, entre altres aspectes, per un gran i intens desig d'aproximació i interacció amb el medi natural, per fugir de la rutina i del caos urbà, un anhel de respirar aire pur i retrobar-se amb un mateix; o ben al contra-

ri, es pretén la recerca d'emocions i sensacions fortes, provar els límits personals (desafiaments), recórrer espais estranys i insòlits o ser capaç d'afrontar qualsevol risc que la natura presenti; aquestes són algunes de les causes que han motivat aquest "boom" de les activitats físicoesportives d'aventura (Dienot i Theiller, 1999; Olivera i Olivera, 1995; Palmi i Martín).

Aquest procés d'allunyament de la vida diària i de l'estrès urbà, propi i característic de les societats contemporànies en períodes no laborables, és anomenat per Elias i Dunning (1992) desrutinització, de tal manera que, si la mobilitat és una de les característiques de les societats contemporànies, resulta habitual, sobretot en èpoques de vacances, abandonar el lloc de residència per

viure un període de temps ocupat en activitats que impliquin un procés de ruptura amb la quotidianitat. Aventura, intensitat emocional i vacances actives, són termes cada vegada més utilitzats entre les empreses d'exploració turística.

El Camí de Sant Jaume ha esdevingut un dels receptors d'aquestes mirades d'aproximació a allò que és natural i tradicional. Igual com ha passat amb altres tradicions culturals, de caràcter inicialment religiós, la profunda transcendència històrica i artística, i també l'aura de misteri, són aprofitades per promocionar internacionalment aquesta ruta i imprimir-hi un caràcter marcat esportiu i turístic, encara que intentant mantenir l'originària cultura tradicional d'espiritualitat, religió, simbolisme, art... i de trobada amb un mateix.

Aquest itinerari ha estat objecte, en les últimes dècades, d'una gran promoció turística, patrimonial i esportiva, tant per les iniciatives privades com per part de les administracions públiques, espanyoles i europees, basant-se en actuacions que incorporen en la seva base *models d'ocupació de lleure i del pluralisme religiós* que caracteritza les societats occidentals. S'agreguen i combinen, com afirma Mouriño (2001), culte i lleure, aconseguint així una mobilització multitudinària al llindar del segle XXI.

Respecte a les motivacions dels viatgers que peregrinen a Compostel·la, convé fer referència a alguns medievalistes, com Honeiman (1999) o Plötz (2003), que en els seus estudis del pelegrinatge exposen una sèrie de motius que han impulsat durant centúries a la peregrinació per la ruta de Sant Jaume. Aquests autors destaquen fonamentalment les raons religioses: la

devoció (*per causa orationis, pietatis devotionis causa*), la peregrinació lligada al miracle, al compliment d'una promesa, per beneficiar-se d'indulgències. Encara que també tot al llarg de les diferents èpoques s'han produït les anomenades peregrinacions nacionals, polítiques i guerreres, les aventureres, les que es realitzaven per interessos propis i comercials, per penitència, per comissió i, la peregrinació falsa, la realitzada per rodamóns.

Actualment, es parla de la concurrència de diverses raons que porten el viatger pelegrí, caminant i amb bicicleta, pel mil·lenari Camí de les Estrelles. Plötz (2003) considera que, a hores d'ara, les motivacions per recórrer el Camí de Sant Jaume són múltiples i difícils de jutjar, a causa del gran canvi respecte a les tradicionals: l'esportiu, la recerca de curació, una catarsi psicològica, una higiene social, una nostàlgia indefinida, una cultura burgesa, un turisme massiu o una moda... L'Oficina de Sociologia i Estadística de l'Arquebisbat de Santiago de Compostel·la (2004), encara que ofereix dades més concretes, només ofereix tres úniques possibilitats de resposta; hi destaca la motivació religiosa, seguida de la religiosa-cultural i, finalment, la cultural. D'altra banda, les dades de l'Arxiu de la Reial Col·legiata de Roncesvalls (2003), on també es registren les raons que porten els individus a partir des d'aquest lloc del Pirineu navarrès, amplien les categories de resposta i hi inclouen, a més a més, l'esportiu com a motiu per recórrer aquest itinerari, indiquen que el cultural, junt amb l'espiritual, són els dos principals motius per a tres de cada deu pelegrins respectivament, mentre que el religiós ho és

per a dos de cada deu i l'esportiu per a un dotze per cent dels pelegrins; un mínim set per cent alludeixen altres raons.

Convé, en aquest punt, citar els testimonis de les entrevistes que Valenzuela (2002, Annex IX, pàgs. 12-13) va realitzar a diversos cicloturistes després de peregrinar pel Camí de Sant Jaume, i que responien a la qüestió: Per quins motius fas el Camí de Sant Jaume? *"Veure llocs bonics, conèixer gent, fer esport, arribar a Santiago, motius religiosos, veure fins on aguanten, com et relaciones amb altres persones"; "Religiosos, espirituals, culturals"; "Cultural, esportiu, turisme, aventura"; "Una mica de reflexió, ja que tens temps, i a nivell esportiu"; "Fonamentalment esportiu, després culturals"*.

En l'àmbit científic, la motivació es refereix als factors de la personalitat, variables socials i/o cognicions que entren en joc quan la persona realitza una tasca (Roberts, 1992). La motivació, exposa l'autor, és un procés individual molt complex en el qual incideixen diverses variables que interactuen entre elles i que pot ser utilitzat per explicar el comportament de les persones quan participen en una activitat física, esportiva i recreativa. En aquest treball partim de la hipòtesi que el pelegrí que avui s'"apropa" al Camí és molt diferent del de fa segles, com també ho és la societat, i l'un no deixa de ser un reflex de l'altra. Així, les motivacions dels viatgers jacobeus han de manifestar, d'una banda, aquest procés de canvi i adaptació de la ruta a l'era postmoderna i, de l'altra, les necessitats d'evasió i ocupació del temps de lleure que l'actual època genera en el subjecte.

L'objectiu de la nostra investigació és conèixer les motivacions que indueixen, en l'actualitat, a la

peregrinació a Compostel·la, ja sigui caminant o amb bicicleta, tot analitzant les relacions que fan referència a les necessitats d'autorealització i d'evasió de la vida quotidiana dels individus i de l'experiència activa a través de l'activitat físicoesportiva i recreativa en el medi natural. Vam triar un lloc emblemàtic d'aquesta ruta i de gran tradició per iniciar el viatge jacobeu, Roncesvalls, de tal manera que als que des d'aquest lloc del Pirineu navarrès partien cap a Santiago se'ls va requerir informació sobre els diferents motius que els portaven a recórrer el Camí de Sant Jaume, oferint-los la possibilitat que marquessin totes les raons que estimessin oportunes, no només una de sola.

Metodologia

Per aconseguir l'objectiu vam optar per una metodologia basada en el paradigma quantitatiu, i vam fer servir el mètode d'investigació descriptiu i correlacional. L'enquesta és la tècnica utilitzada per explorar, descriure i explicar la realitat social del pelegrí, amb l'ús del qüestionari, en aquest cas autoadministrat, com a instrument, perquè per obtenir informació de dades que formen part de les experiències personals dels pelegrins, hem de recórrer a l'informe proporcionat pel mateix subjecte.

La investigació plantejada es troba constituïda pels pelegrins més grans de 15 anys que inicien a Roncesvalls el seu recorregut del Camí de Sant Jaume a Espanya, tant si és el seu punt de sortida com si és el primer lloc d'Espanya on queda constància del seu pas, si provenen de França. L'any de referència per a l'elecció de la mostra és el 2002, segons les da-

des proporcionades des de l'Arxiu de la Reial Col·legiata de Roncesvalls (2003), van partir des d'aquest punt 26.284 pelegrins més grans de 15 anys.

En aquest treball s'assumeix, per a la validesa dels resultats, un marge d'error mostral del $\pm 3 \%$ i un nivell de confiança del 95,5 %. D'aquesta manera, tenint en compte les dades de referència de la població, es considera que la mostra representativa és de 1.071 subjectes. El disseny de la investigació es basa en proporcions i s'utilitza, per a l'elecció de la mostra, el mostreig estratificat polietàpic amb afixació proporcional, dividint-la per estrats o quotes, en diferents etapes, segons les característiques de la població: edat, sexe, mitjà de locomoció i nacionalitat.

Tenint en compte que el que es pretén mesurar són conductes, comportaments i opinions expressades per cada un dels subjectes de la població objecte d'estudi, s'assegura la validesa de contingut de l'instrument mitjançant un examen exhaustiu i sistemàtic del contingut, és a dir, dels ítems de la prova, per determinar si comprèn una mostra rellevant i representativa de tot el contingut que ha d'ésser mesurat, de l'objectiu que es pretén. Per fer-ho, es tenen en compte les indicacions que hi aporten autors com Buendía (1998), García Ferrando (2000) i Martínez (1995). La fiabilitat, donades les característiques de variabilitat del tipus de mostra, s'ha constatat mitjançant la realització de dos estudis pilot en condicions reals, tenint en compte els suggeriments i aportacions sorgides en el procés, igual com les d'experts i especialistes universitaris en Sociometria, Psicometria i Activitat Física i Esportiva.

El qüestionari QAEHAFEEV (Qüestionari per a l'Anàlisi de les Expectatives, Hàbits d'Activitat Físicoesportiva i Estil de Vida), elaborat per a l'ocasió, es va traduir a diversos idiomes per a l'adequada recollida d'informació: francès, anglès, alemany i italià, a més de l'espanyol; el treball de camp es va desenvolupar durant l'estiu del 2003 a l'Oficina del Pelegrí de Roncesvalls.

Pel que fa a les tècniques d'anàlisi de dades, d'una banda, s'han utilitzat les tècniques d'anàlisi documental, tot revisant altres estudis per tal d'aprofundir i contrastar els resultats obtinguts mitjançant fonts secundàries. D'una altra banda, s'han fet servir tècniques d'anàlisi quantitativa, i s'han codificat les dades recollides per fer-ne el tractament estadístic. Aquestes, tabulades i mecanitzades informàticament, van ser analitzades mitjançant el paquet de programes informàtic SPSS per a Windows, v. 11.5. Per a l'anàlisi descriptiva s'han utilitzat les taules de distribució de freqüències i l'anàlisi inferencial s'ha desenvolupat mitjançant la prova del khi quadrat per constatar el grau d'associació/relació entre variables, fent referència al valor del coeficient χ^2 (índex de Pearson) i el seu nivell de significació (NS).

Anàlisi i discussió dels resultats

La multiplicitat i la diversitat de motius per realitzar diferents activitats és un exponent del procés d'individualització de l'actual societat, i es troba tant a les pràctiques esportives (Castell, Balaguer i Duda, 2000; Roberts, 1992), com en les de caràcter físicorecreatiu (Carratalá i García, 1999; Bouchet, Lebrun i Auvergne, 2004; Kurtzman i Zauhar, 2003). Al nostre estudi, i

com es pot observar a la *figura 1*, es constata la varietat de motivacions que mouen els viatgers jacobeus al llindar del segle XXI, i es reflecteix, de forma similar a l'exposada per Valenzuela (2002) i Plötz (2003), la influència i la combinació de diversos motius (cultura, turisme, esport, religió, espiritualitat, reflexió, aventura, relacions socials, etc.) en els individus per recórrer el Camí de Sant Jaume.

Per a l'anàlisi de resultats s'han agrupat en tres les diferents motivacions. D'una banda, les més relacionades amb l'autorealització i la recerca vivencial, i que responen al desig d'allunyar-se de la rutina diària o de l'estrès quotidià que l'estil de vida de les societats desenvolupades origina en els individus. D'altra banda, s'analitzen conjuntament les motivacions relacionades amb l'activitat físicoesportiva i recreativa en el medi natural, en relació amb el desig del subjecte, no només d'allunyar-se de les grans urbs en el seu temps lliure, sinó d'aproximar-se, interaccionar i divertir-se a la natura. Finalment,

es tracten els que fan referència a la devoció i la religiositat, com a aspectes que tradicionalment han format la columna vertebral de les motivacions per recórrer el Camí de Sant Jaume.

Motivacions relacionades amb l'autorealització i la desrutinització

Les dades trobades posen de manifest la rellevància del caràcter intrínsec d'aquestes motivacions (Deci i Ryan, 1985), perquè destaquen les relacionades amb la satisfacció d'experimentar sensacions diferents de les habituals i quotidianes a través de la pròpia activitat, mitjançant l'autorealització i la interiorització que suposa la intensa experiència personal i vivencial (70%), igual com la recerca interior i l'espiritualitat (55,7 %); aquesta última ja és destacada en les dades de l'Arxiu de la Reial Col·legiata de Roncesvalls (2003) com una de les dues raons principals per als qui parteixen des del Pirineu navarrès camí de Santiago. També, per a la

majoria de pelegrins, allunyar-se de la vida quotidiana (56,8 %), de la rutina diària, de les exigències professionals, de la competitivitat, de l'estrès urbanitzat, de la insatisfacció i de les demandes de la societat moderna occidental, de la individualització que sembla exigir la forma de vida occidental, són motius per aventurar-se per la ruta jacobea.

Aquests aspectes estan d'acord amb els postulats d'autors com Dienot i Theiller (1999) i Palmi i Martín (1997), sobre la creixent conscienciació social de la necessitat de vivències emocionals, espontànies i significatives, de recerca de l'equilibri personal i d'altres estats de consciència mitjançant experiències transformadores i canviant l'escenografia quotidiana. Aquests autors inclouen els retirs als llocs salvatges i altres activitats que afavoreixen l'autodescoberta i la introspecció, que condueixen a un millor coneixement d'un mateix, lluny de la monotonia i en contacte amb la natura. Una natura que, com afirma Feixa (1995), es conver-

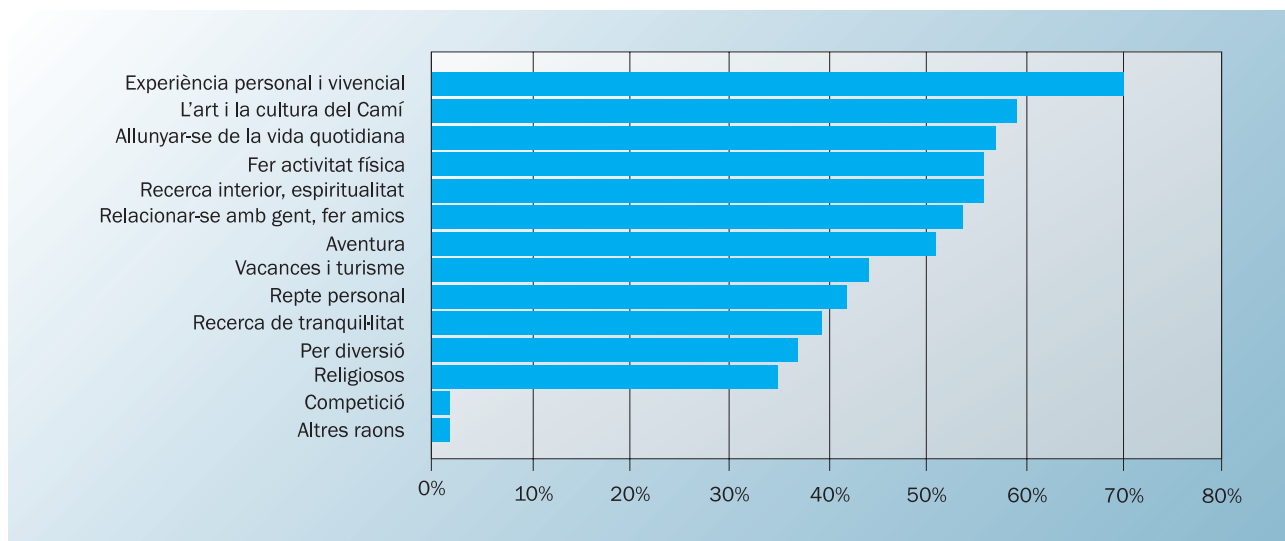

Figura 1.

Motius exposats, per peregrinar, pels que inicien a Roncesvalls el Camí de Sant Jaume.

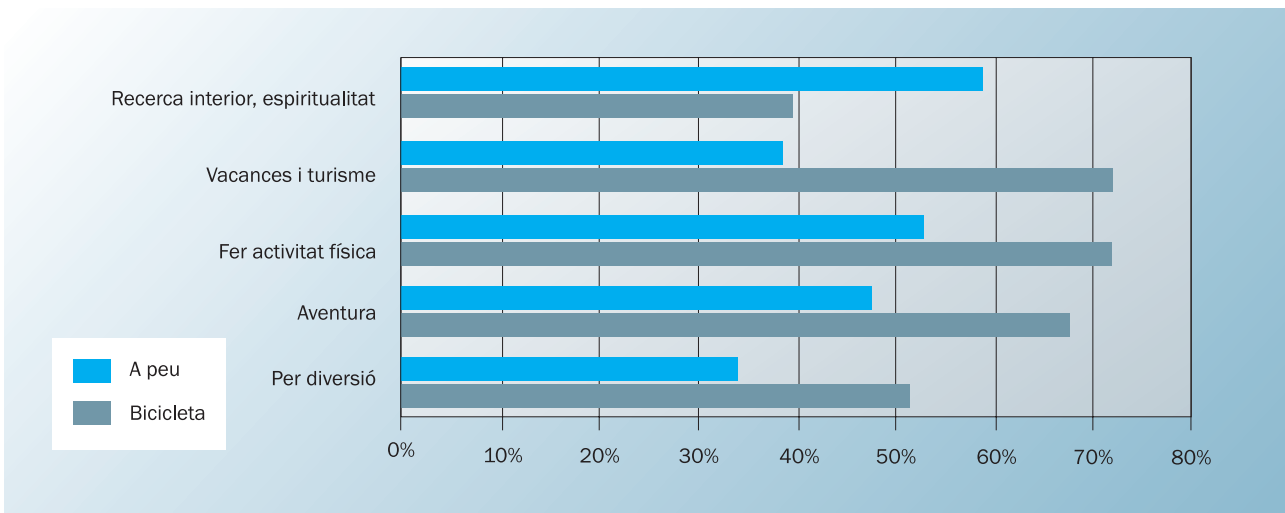

Figura 2

Diferències, segons el mitjà de locomoció en què es recorre el Camí de Sant Jaume, quant als motius exposats per peregrinar.

teix en un escenari "recuperat", en un espai d'emocions exacerbades en el qual el simbolisme i la imaginació, tan presents en aquesta ruta mil·lenària, suposen una gran explosió de les emocions esmentades.

Igualment, segons Lagardera, García Ferrando i Latiesa (2002) i Elias i Dunning (1992), la "desrutinització", la recerca d'emocions "lúdiques" i motius per a l'autorealització, s'està convertint en una constant per a un gran nombre de persones que resideixen en contextos urbans, on la forma de vida, cada vegada més lligada a l'ordinador i a l'escassetat de temps, condueix a l'individualisme, a l'egoisme i a la pèrdua de sensació de realitat. El Camí de Sant Jaume esdevé una alternativa per a aquesta desrutinització, on la majoria dels pelegrins busquen, mitjançant l'experiència, el retrobament amb un mateix i amb les pròpies arrels. Aquesta recerca realitza el subjecte, exposa Heineman (2001), com a compensació a l'esmentat estil de vida urbà i a les tendències que l'empenyen

cap a la cultura global, a través de cultures corporals tradicionals. Com es pot comprovar a la figura 2, se senten especialment motivats per aquestes raons els que recorren la ruta caminant i és que, d'aquesta manera, no solament s'evoca el recorregut tradicional dels pelegrins d'altres èpoques, sinó que es recupera el plaer oblidat de la lentitud, de la consciència alentida, que té com a principal centre d'atenció el propi cos i la pròpia ment.

És comprensible, a més a més, seguint la tendència de les teories exposades per Elias i Dunning (1992), que els pelegrins adults, més estables des del punt de vista afectiu, social i laboral que no pas els joves, cosa que significa que diàriament suporten més càrregues –de diferent naturalesa– i restriccions més grans, sobretot a nivell emocional, com a conseqüència dels límits externs que exigeix el comportament socialment correcte, siguin els que busquin més la retirada momentània de la vida quotidiana; per a ells adquireix molta importància l'íntima experiència personal i vivencial

i la recerca interior, l'estimulació del retrobament amb un mateix, lluny de les obligacions i restriccions del quefer diari. Resulta cada vegada més necessari, segons exposen els autors esmentats, de "refrescar l'esperit" en el curs, per les altres coses impertorbables, de la vida social ordinària (figura 3).

Igualment, si observem la figura 4, comprovem que les dones se senten més motivades que no pas els barons en gairebé totes les modalitats de resposta; en aquest apartat és remarcable la necessitat d'autorealització, de tranquil·litat i d'allunyament de la rutina quotidiana. I és que, com exposa López Crespo (2001), en la seva vida diària suporten una gran pressió, acostumades a respondre contínuament a les necessitats i demandes d'altri, tant en la solitud de la llar com en el treball, on habitualment, a més a més, ocupen llocs subordinats. En l'entorn natural del mil·lenari itinerari jacobeu, cada persona, quan trepitja les empremtes gravades per milions de pelegrins que des del segle x s'han endinsat per

aquesta ruta de misteri i de fe, torna a ser el protagonista de la seva pròpia aventura.

Motivacions relacionades amb l'activitat físicoesportiva i recreativa

Segons indiquen autors com Holt (1995), la necessitat de descobriment personal es porta a terme, cada cop més, mitjançant la participació activa del subjecte, a través de l'experiència física i esportiva en el medi natural, aspectes relacionats amb la recreació i les pràctiques d'aventura i el turisme en la natura. Aquestes activitats es desenvolupen en període de vacances i s'identifiquen amb noves formes d'oci i de turisme, on el paisatge, la tradició, la cultura i el lleure, són motivacions cada vegada més presents en l'individu de la societat actual (Bouchet *et al.*, 2004; Sofield i Sivan, 2003).

Si observem les motivacions que mouen els actuals viatgers que fan el Camí de Sant Jaume (figura 1),

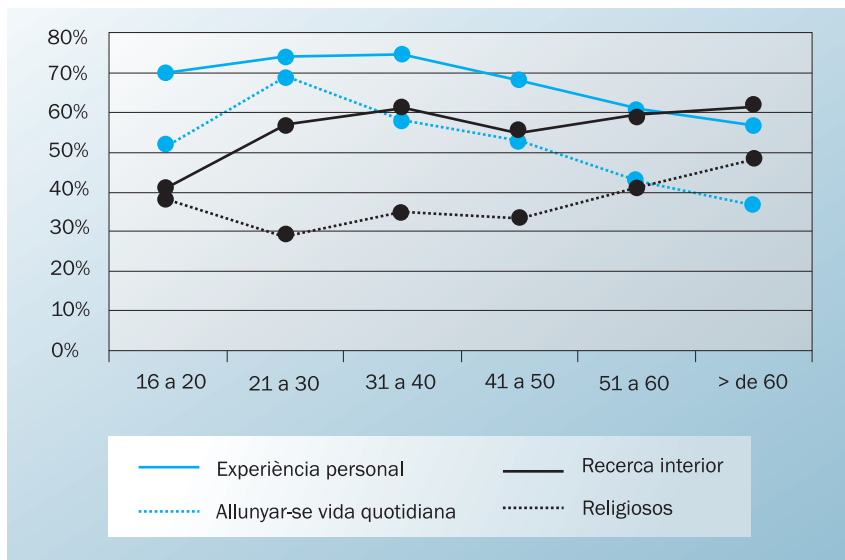

Figura 3
Diferències, segons l'edat, quant als motius relacionats amb l'autorealització i la desrutinització.

ens adonem de la gran transcendència dels aspectes exposats i que cada vegada s'identifiquen més amb el subjecte contemporani. La majoria de pelegrins, en el llindar del segle XXI, se senten impulsats per: l'art i la cultura de la ruta (59,3 %), aspecte de gran

rellevància en les activitats de l'anomenat turisme rural o turisme d'aventura; la pràctica d'activitat físicoesportiva (55,8 %) en l'itinerari del pelegrí, punt ressenyat per diferents autors, com Plötz (2003) i Valenzuela (2002), i que segueixen la tendència de les dades de l'Arxiu

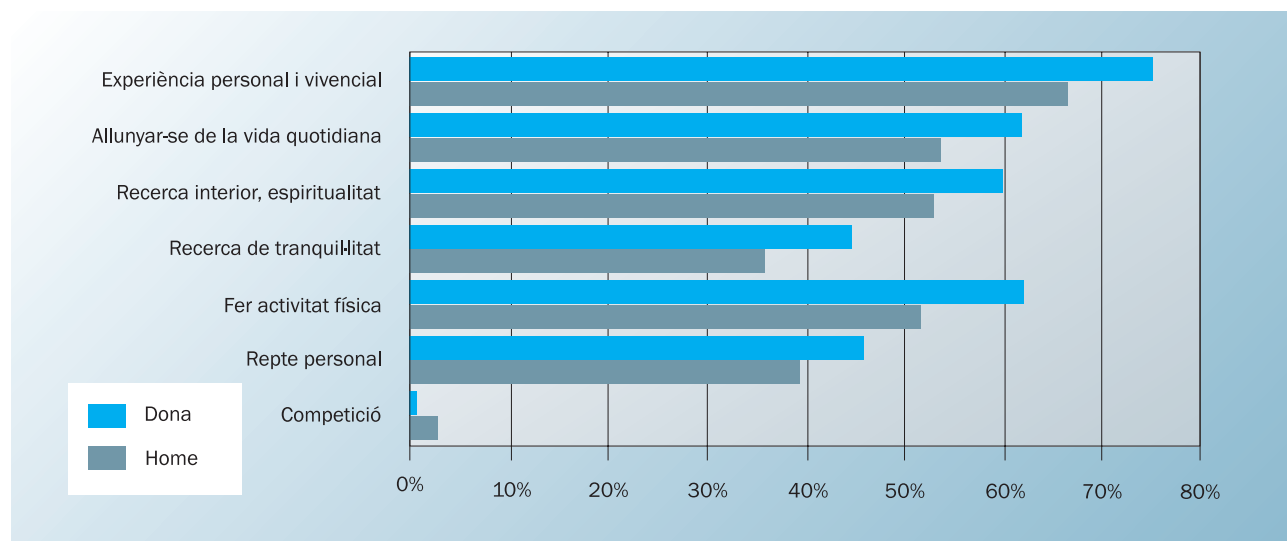

Figura 4
Diferències, segons el sexe, quant als motius exposats per peregrinar.

de la Reial Col·legiata de Roncesvalls (2003); n'hi ha que entenen el recorregut com una activitat esportiva física, intensa i prolongada, tant a peu com amb bicicleta; la necessitat de relacionar-se amb gent i fer amics (53,6%), com a reacció a la creixent individualització social; i, protagonitzar una aventura (50,7%) que trenqui amb la monotonia diària. Aquestes motivacions es troben relacionades amb les vacances i el turisme (44,1%), que també apareixen com a raó per a un important percentatge de viatgers jacobeus.

Ja el 2001, Mouriño fa ressaltar les semblances de la peregrinació actual, amb altres viatges turístics, en especial amb els que s'integren en el turisme rural i cultural i amb altres activitats de ràpid increment en l'ocupació del temps lliure de les societats postindustrials, fonamentalment, amb la pràctica

del senderisme i del cicloturisme. Per tant, és remarcable el paper, cada vegada més protagonista en aquesta ruta mil·lenària, de la indústria turística organitzada i en relació amb el lleure i el temps lliure. El pelegrinatge, la religió i l'aventura formen part del grup d'*interessos especials* segons les "Classificacions de Propòsits de Viatge", basades en pràctiques actuals i recomanacions de l'Organització Mundial de Turisme i de la Documentació de les Nacions Unides (Kurtzman i Zauhar, 2003).

Es comprova, mitjançant l'anàlisi de les motivacions que impulsen el pelegrí del Camí de Sant Jaume que, a hores d'ara, en aquest itinerari són presents els diferents elements que configuren les emergents activitats fisicoesportives recreatives desenvolupades en el medi natural i en relació amb el turisme rural, esportiu, d'aventura

o cultural, i que citen autors com García Montes i Ruiz Juan (2004): l'aventura, la cultura, la pràctica d'activitat física, el lleure, les relacions socials, la tornada a la natura, l'evasió de la rutina i de l'estrès diari, la participació activa de la persona, la recerca dels orígens culturals i naturals de l'individu, etc. S'observa, doncs, a més a més, que el Camí de Sant Jaume es troba relacionat amb l'anomenat *lleure fisicoesportiu* en el qual s'interrelacionen la condició física i mental, car es tracta d'obtenir una sensació de benestar i satisfacció, que autors com González Millán (1998) relacionen amb la salut i amb l'anomenat per Cuenca (2000), *lleure autotèlic*, com a ideal al qual tendir, atès que permet a la persona créixer i desenvolupar-se mitjançant una vivència profundament subjectiva. La ruta jacobea respon a les expectatives de l'individu del segle XXI, que pretén, segons afirmen Dienot i Theiller (1999), la pràctica d'activitats que reportin beneficis més diversificats, que responguin a les necessitats funcionals i als desigs no materials i emocionals de l'individu.

Les diferències entre els que van a peu i els ciclistes (*figura 2*) mostren que per a aquests últims són més importants les raons relacionades amb el lleure fisicoesportiu ($p < 0,001$), de tal manera que el recorregut té un significat més recreatiu i de diversió que no pas per als caminants, més impulsats per la recerca interior i l'espiritualitat ($p < 0,001$).

D'altra banda, les diferents etapes o edats cronològiques (*figura 5*) comporten significats sociològics diferents. Els joves mostren els percentatges més alts en els aspectes més relacionats amb la recrea-

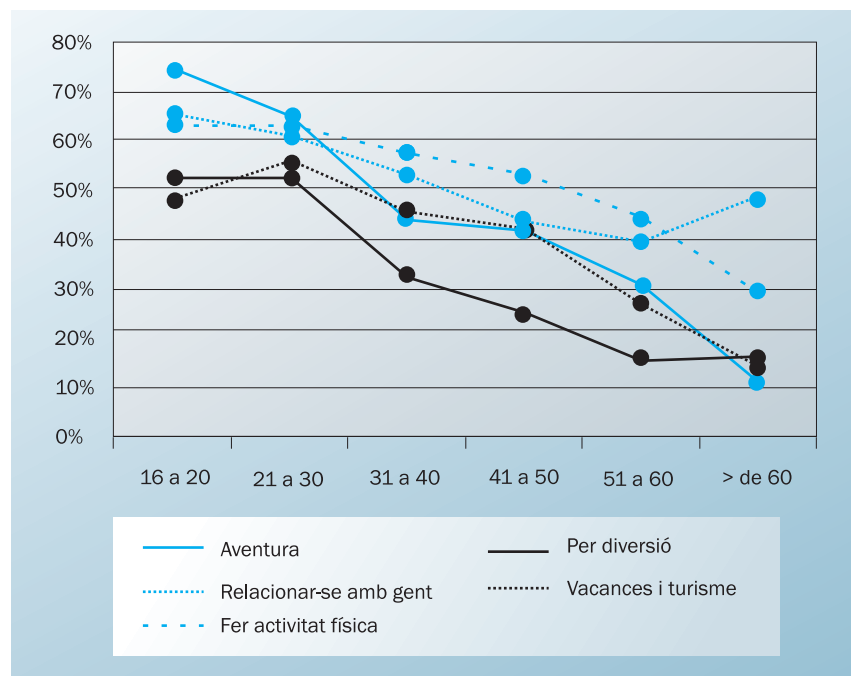

Figura 5

Diferències, segons l'edat, quant als motius relacionats amb l'activitat fisicoesportiva i recreativa a la natura.

ció i les activitats físicoesportives d'aventura i el turisme a la natura ($p < 0,001$). Aquestes són motivacions pròpies d'aquesta edat, d'independència de llaços familiars i de cabdal importància de les relacions socials, lliures de càrregues familiars i en la qual hi ha nombrosos estudiants o s'acaba d'accedir a la vida laboral. Aquests resultats estan en la línia dels exposats per Granelo, Ruiz Juan i García Montes (2005) i Castillo, Balaguer i Duda (2000), que també obtenen les majors proporcions, en els motius orientats a la tasca, on destaquen la recreació, la diversió i l'afiliació.

Són significatives les diferències trobades segons el sexe, perquè tot i que tant els valors percentuals de pràctica com d'interès per l'esport són més alts en els barons (García Ferrando, 2001), la dona se sent més atreta per practicar activitat físicorecreativa pel Camí de Sant Jaume, sense competició, alliberant tensions de la rutina diària, allunyades d'horaris i despreocupades d'allò que és material, tot centrant-se en el propi cos, sentint la llibertat física, psíquica i emocional que ofereix aquesta activitat, alliberada dels estereotips tradicionals i de la pràctica encotillada físicoesportiva convencional (figura 4).

Motivacions relacionades amb la devoció i la religió

Les raons més directament relacionades amb la devoció, la fe i la religió, que tradicionalment han estat les que han portat els pelegrins a la ruta de Sant Jaume (Honeman, 1999; Plötz, 2003), avui en dia, amb prou feines tenen importància per a un terç de la població, cosa que, afegida a les dades exposades ante-

riorment, posa de manifest el canvi social i de caràcter del pelegrinatge a Compostel·la. No obstant això, cal indicar que aquestes dades difereixen de les ofertes per l'Oficina de Sociologia i Estadística de l'Arquebisbat de Santiago de Compostel·la (2004), per a la qual set de cada deu pelegrins recorren el Camí per motius exclusivament religiosos, i dona aquesta com a la raó principal. En aquest sentit, cal recordar que en la seva recollida de dades només ofereixen tres possibles respostes.

Correspon als adults grans, a persones amb sistemes de valors més tradicionals, i educades en un moment històric en què l'esport i les activitats recreatives no tenien el grau de desenvolupament i d'extensió social actuals, el percentatge més elevat de motivació religiosa ($p < 0,05$) (figura 3).

En analitzar les dades segons el sexe (figura 4), crida l'atenció que, tot i que les dones mostren percentatges superiors als barons pràcticament en tots els motius, pel que fa a la religió, aquests superen àmpliament en percentatge les dones ($p < 0,001$). La religiositat ha estat, tradicionalment, el motiu principal per recórrer l'itinerari jacobeu i el baró, per la forma d'organització social, ha estat qui tradicionalment ha realitzat, tant aquest tipus d'activitats com les relacionades amb la pràctica esportiva en general. Mentre que la dona, apunta García Montes (2001), cada vegada més alliberada i emancipada en la societat postmoderna, canvia de rol, adquireix més protagonisme, i se sent motivada per aspectes més contemporanis i més de moda en la forma de vida actual, com l'important acostament a la pràctica físicoesportiva de temps lliure.

Conclusions

La varietat i multiplicitat de motius per recórrer, a hores d'ara, el Camí de Sant Jaume són un exponent del procés d'individualització social de final del segle xx i un reflex de les necessitats d'autorealització, interiorització i desrutinització que crea, en el ciutadà postmodern, la vida "urbanitzada".

El Camí de Sant Jaume, recorregut tradicionalment per motivacions religioses, s'ha adaptat a l'època contemporània i constitueix, en l'actualitat, un escenari en el qual són presents els diferents elements del lleure i de les activitats físicoesportives recreatives en el medi natural i manté una relació estreta amb el turisme rural, el turisme esportiu, d'aventura o cultural.

La importància d'experimentar sensacions i emocions diferents de les quotidianes és especialment rellevant per als adults, que són els que més senten la restricció emocional, conseqüència de l'encotillada vida laboral i social.

L'ascendent presència de la dona en les diferents activitats durant l'època contemporània es tradueix en una major inquietud d'aquestes, que presenten els percentatges més alts, tant respecte a les motivacions relacionades amb l'autorealització i la desrutinització com les relacionades amb l'activitat físicoesportiva i recreativa.

Els cicloturistes i els joves són els col·lectius que més busquen la satisfacció personal a través de l'activitat físicoesportiva i recreativa, mentre que les motivacions dels que fan senderisme, les persones grans i els barons es troben més vinculades amb el caràcter tradicional d'espiritualitat i religiositat del Camí de Sant Jaume.

Referències bibliogràfiques

- Archivo de la Real Colegiata de Roncesvalles (2003). *Estadísticas de Peregrinos 2002*. Roncesvalles: Inèdit.
- Bouchet, P.; Lebrun, A. M. i Auvergne, S. (2004). Sport Tourism Consumer Experiences: A Comprehensive Model. *Journal of Sport Tourism*, 9(2), 127-140.
- Buendía, L. (1998). El proceso de investigación. A M. P. Colás Bravo i L. Buendía Eximan, *Investigación educativa* (pàgs. 69-105). Sevilla: Alfar.
- Carratalá, V. i García, A. (1999). Diferencias en las motivaciones y actividades de ocio y tiempo libre entre adolescentes deportistas y no deportistas. *Motricidad. European Journal of Human Movement*, 5, 111-131.
- Castillo, I.; Balaguer, I. i Duda, J. L. (2000). Las orientaciones de meta y los motivos de práctica deportiva en los jóvenes deportistas valencianos escolarizados. *Revista de Psicología del Deporte*, 1-2(9), 37-50.
- Cuenca, M. (2000). *Ocio humanista*. Bilbao: Universidad de Deusto.
- Deci, E. L. i Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behaviour*. New York: Plenum Ples.
- Dienot, J. i Theiller, D. (1999). *Les nouveaux loisirs sportifs en montagne. Les aventuriers du quotidien*. Bordeaux : Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine.
- Elias, N. i Dunning, E. (1992). *Deporte y ocio en el proceso de civilización*. México D.F.: FCE.
- Feixa, C. (1995). L'aventura imaginària. Una visió antropològica de les activitats físiques d'aventura a la natura. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 36-43.
- García Ferrando, M. (2000). La encuesta. A M. García Ferrando, J. Ibáñez, i F. Alvira (eds.), *El análisis de la realidad social. Métodos y técnicas de investigación* (pàgs. 167-201) (3a ed.). Madrid: Alianza Editorial.
- García Ferrando, M. (2001). *Los españoles y el deporte: prácticas y comportamientos de la última década del siglo XX. Encuesta sobre los hábitos deportivos de los españoles, 2000*. Madrid: MEC. CSD.
- García Montes, M. E. i Ruiz Juan, F. (2004). El ocio y la recreación físico-deportiva en la sociedad española actual. A *Actas del IV Congreso Internacional de Educación Física e Interculturalidad* [CD ROM]. Cancún: Universidad de Murcia.
- García Montes, M. E. (2001). *Actitudes y comportamientos de la mujer granadina ante la práctica física de tiempo libre* [CD ROM]. Granada: Universidad de Granada.
- González Millán, I. (1998). El ocio deportivo como elemento generador de calidad de vida. A J. Martínez del Castillo (Comp.), *Deporte y calidad de vida* (pàgs. 485-495). Madrid: Esteban Sanz.
- Granero Gallegos, A.; Ruiz Juan, F. i García Montes, M. E. (2005). El Camino de Santiago, una actividad física de recreación y formación para los jóvenes. *RETOS. Nuevas tendencias en Educación Física, Deporte y Recreación*, 7, 7-13.
- Heineman, K. (2001). Deporte y cambio social en el umbral del siglo XXI. A M. Latiesa, P. Martos, P. i J. L. Paniza (comps.), *Deporte y cambio social en el umbral del siglo XXI* (Vol. 1, pàgs. 43-58). Madrid: Esteban Sanz.
- Holt, D. B. (1995). How consumers consume: a typology of consumption practices. *Journal of Consumer Research*, 22, 1-16.
- Honeman, V. (1999). Motives for pilgrimages to Rome, Santiago and Jerusalem in the later Middle Ages. A P. Caucci Von Sauken (ed.), *Actas del III Congreso Internacional de Estudios Jacobeos* (pàgs. 175-186). A Coruña: Xunta de Galicia.
- Kurtzman, J. i Zauhar, J. (2003). A Wave in Time – The Sports Tourism Phenomena. *Journal of Sport Tourism*, 8(1), 35-47.
- Lagardera, F.; García Ferrando; M. i Latiesa, M. (2002). Deporte y ecología: la emergencia de un conflicto. A M. García Ferrando, N. Puig i F. Lagardera (comps.), *Sociología del deporte* (2a ed.) (pàgs. 187-219). Madrid: Alianza Editorial.
- López Crespo, C. (2001). La cuestión del género en los valores asociados al deporte. *Tándem. Didáctica de la Educación Física*, 2, 39-50.
- Martínez, R. (1995). *Psicometría: Teoría de test psicológicos y educativos*. Madrid: Síntesis.
- Mouriño López, E. (2001). *Activación patri-monial e ritualización no proceso de revitalización do Camiño de Santiago*. Tesis doctoral, Universidad de Santiago de Compostela.
- Oficina de Sociología y Estadística del Arzobispado de Santiago de Compostela (2004). *La Peregrinación a Santiago. Estadísticas* [en línia]. Arzobispado de Santiago de Compostela. Disponible a: <http://www.archi-compostela.org> [Consulta: 25/06/2004].
- Olivera, J. i Olivera, A. (1995). La crisi de la modernitat i l'adveniment de la posmodernitat: l'esport i les pràctiques físiques alternatives en el temps d'oci actiu. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 10-29.
- Palmi, J. i Martín, A. (1997). Las actividades físico-deportivas en el medio natural y sus efectos sobre la salud y la calidad de vida: factores psicológicos asociados. *Revista de Psicología del Deporte*, 12, 147-157.
- Plötz, R. (2003). Peregrinatio ad Limina Sancti Jacobi. A P. Caucci Von Sauken (comp.), *Santiago, la Europa del peregrinaje* (pàgs. 17-38) (3a ed.). Barcelona: Lunweg.
- Roberts, G. (ed.) (1992). *Motivation in Sport Exercise*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Sofield, T. H. B. i Sivan, A. (2003). From Cultural Festival to International Sport – The Hong Kong Dragon Boat Races. *Journal Sport Tourism*, 8(1), 9-20.
- Valenzuela, J. (2002). *El ciclotur de aventura en la naturaleza: su lógica interna y algunos aspectos de su lógica externa*. Tesis doctoral, Universidad de Lleida.